

EPERJESI ZOLTÁN*

**Az Európai Beruházási Bank
gazdaságélénkítő
tevékenysége az Európai Unióban**

1. AZ EURÓPAI BERUHÁZÁSI BANK (EIB) MEGALAKULÁSA

A luxembourgi székhelyű Európai Beruházási Bankot (European Investment Bank) a Római Szerződés 129. és 130. cikkelye alapján 1958-ban hozták létre, azzal a céllal, hogy elősegítse a Közösségek gazdasági fejlődését. A legjobb piaci feltételek mellett, non-profit alapon nyújtott kedvező kamatozású, hosszú lejáratú beruházási hitelek az Európai Unió politikai céljait szolgálják. A bank elsődleges feladatait - az Európai Unió régiói közti gazdasági különbségek kiegyenlítését, a regionális együttműködés előmozdítását, a közlekedés, a távközlés és az energiaszektor területére kiterjedő transz-európai hálózatok fejlesztését - a köz- és magánszektor számára nyújtott kölcsönökkel, más pénzügyi intézmények kölcsöneihez nyújtott garanciaadással igyekszik ellátni. Az Európai Bizottságnak és a kölcsönt felvevő állam kormányának meg kell erősítenie, hogy az Európai Beruházási Bank (EIB) kölcsöne valóban segíti a nemzeti és közösségi célkitűzések megvalósítását. Az Európai Beruházási Bank projektfinanszírozással foglalkozó intézmény, amely nem finanszírozhat költségvetési deficitet vagy az adott ország folyó fizetési mérleg hiányát. Az EIB nem nyújthat szabadon felhasználható, gazdaságpolitikai vállalásokon alapuló kölcsönöket (mint például a Világbank). Az igénybe veendő hitelt rugalmas feltételek mellett, de szigorúan beruházásokra kell fordítani. Az EIB ugyanakkor nem foglalkozik közvetlen tőkebefektetésekkel vagy kockázati tőkével. Ezen tevékenységekre a többségi tulajdonában lévő Európai Beruházási Alap szakosodott. Az Európai Beruházási Bank önálló jogalanyisággal rendelkező pénzügyi intézmény, amelynek az Európai

* Széchenyi István Egyetem, Multidiszciplináris Doktori Iskola, PhD-hallgató.

Unió többi intézményétől teljesen független igazgatási rendszere van. Az Európai Unió tagállamai rendelkeznek a bank részvényeivel, amelyek a tagállamok gazdasági súlyának megfelelően oszlanak meg. Gazdasági eredményei és a rendkívül jó bonitással rendelkező részvényesei alapján az EIB-t a legjobb hitelfelvevők közé sorolják. Pénzügyi forrásainak zömét a nemzetközi tőkepiacokról szerzi be, amelyekhez igen kedvező feltételekkel jut hozzá, mivel AAA minősítésű pénzügyintézet. Ez a finanszírozási konstrukció teszi lehetővé a bank számára, hogy a tagállamok költségvetésének megterhelése nélkül hatékonyan mozgósítson jelentős forrásokat különböző földrajzi térségek és gazdasági ágazatok fejlesztésére.

1.1. Az Európai Beruházási Bank felépítése

Az EIB Kormányzótanácsát a tagállamok egy-egy minisztere (általában a pénzügyminiszter) alkotja. Az elnökség az Európai Tanács elnöki funkciójának betöltésével azonos rend szerint váltakozik, azzal az eltéréssel, hogy a bank esetében a tisztséget egy-egy évre, és nem hat hónapra tölti be egy tagállam. A Kormányzótanács határozza meg a hitelpolitika általános irányelveit, hagyja jóvá a mérleget és az éves beszámolót, dönt a tőkeemelésről és nevezi ki az Igazgatótanács, az Ügyvezetés és a Számvizsgáló Bizottság tagjait.¹

Az Igazgatótanács 22 tagja közül huszonegyet a Kormányzótanács, egyet pedig a Bizottság nevez ki ötéves időtartamra. Az Igazgatótanács dönt a kölcsönökről és a garanciavállalásokról, a tőkebevonásról és a hitelkamatokról. Határozatait többségi szavazással hozza, de a többségnek legalább a jegyzett tőke 50%-val kell rendelkeznie. Az Igazgatótanács évente tíz alkalommal ülésezik a bank elnökének vezetésével.²

Az ügyvezetés 9 tagból, a bank elnökéből és nyolc alelnökéből áll. A bizottság tagjait hatévente választják újjá. Megbízatusuk a bank mindennapos operatív tevékenységének koordinálására és ellenőrzésére terjed ki.

A háromtagú Számvizsgáló Bizottság három évre kapja megbízatusát. Feladatai közé tartozik a bankműveletek végrehajtásának vizsgálata és a bank könyvelésének figyelemmel kísérése.

1.2. Az EIB statútuma és tagjai

A Maastrichti Szerződés megszilárdította az EIB szerepét a Közösségben és jelentőségét az európai integráció finanszírozásában. A szerződésben megerősítették, hogy a bank fő feladata a beruházásokhoz szükséges források előteremtésén alapul. Az EIB által eszközölt beruházások főként a tagállamok elmaradottabb területeire irányulnak. „Az Európai Szerződés különösen fontosnak tartja, hogy a bank segítse elő a beruházási programok finanszírozását a strukturális alapok és más közösségi pénzügyi eszközök támogatásával.”³ A szerződésben külön kiemelték, hogy az EIB folytassa tevékenységét azokon a területeken, amelyekeken már korábban is aktívan közreműködött, nevezetesen az Európát behálózó közutak, a távközlés és az energiaellátási hálózatok, az ipar versenyképességének, a környezetvédelem és az EU harmadik államokkal való együttműködésének területén.

¹ http://www.eib.org/about/structure/dep_gov.asp

² <http://www.eib.org/about/objective/>

³ Európai közjog és politika. Szerkesztette Kende Tamás. Osiris 1998.

A bank finanszírozási tevékenységének több, mint a 90%-a a tagállamokra koncentrálódik. A Loméi Egyezmény alapján az EIB kedvezményes kölcsönöket nyújt afrikai, ázsiai és karib-tengeri országok számára is ipari, mezőgazdasági, turisztikai, távközlési és szállításfejlesztési programjaikhoz. A bank kölcsönöket nyújt a közép- és kelet-európai államoknak, bár ezen a területen az Európai Beruházási és Fejlesztési Bank (EBRD) tölt be egyre jelentősebb szerepet. Az EBRD 1990-es létrehozásában az EIB jelentős mértékben közreműködött, egyebek mellett jegyezte tőkéjének 3%-át.

1. táblázat
Az Európai Beruházási Bank tulajdonosi szerkezete¹

Ország	Euró	Részesedés (%)
Németország	26 649 532 500	16,284%
Franciaország	26 649 532 500	16,284%
Olaszország	26 649 532 500	16,284%
Egyesült Királyság	26 649 532 500	16,284%
Spanyolország	15 989 719 500	9,770%
Belgium	7 387 065 000	4,514%
Hollandia	7 387 065 000	4,514%
Svédország	4 900 585 500	2,994%
Dánia	3 740 283 000	2,285%
Ausztria	3 666 973 500	2,241%
Lengyelország	3 411 263 500	2,084%
Finnország	2 106 816 000	1,287%
Görögország	2 003 725 500	1,224%
Portugália	1 291 287 000	0,789%
Csehország	1 258 785 500	0,769%
Magyarország	1 190 868 500	0,728%
Írország	935 070 000	0,571%
Szlovákia	428 490 500	0,262%
Szlovénia	397 815 000	0,243%
Litvánia	249 617 500	0,153%
Luxemburg	187 015 500	0,114%
Ciprus	183 382 000	0,112%
Lettország	152 335 000	0,093%
Észtország	117 640 000	0,072%
Málta	69 804 000	0,043%
Összesen	163 653 737 000	100,000%

Az EIB az Európai Unió intézményeitől elkülönült intézmény, amely saját kormányzó szervvel, bevételi forrásokkal rendelkezik, önállóan végez pénzügyi műve-

¹ Forrás: Europäische Investitionsbank, Jahresbericht 2004.

leteket és felel adósságaiért. Az EIB működését az Egyezmény rendelkezései, a protokollként az Egyezményhez kapcsolt „Statútum”, valamint az Európai Unió Privilegiumairól és Mentességeiről szóló Protokoll szabályozza. Ezen rendelkezések értelmében a bank önálló jogi személyiséggel rendelkezik és bírósági eljárás alá vonható.

A bank tagjai az EU tagállamai, amelyek 2004. május 1-jén az 1. táblázat adatainak megfelelően részesültek a bank alaptőkéjéből. Ezen időpont óta a bank alaptőkéjében nem történt változás.

A bank Igazgató Tanácsa kérheti a jegyzett tőke be nem fizetett részének befizetését olyan mértékig, amilyen mértékben az a bank által felvett hitelek törlesztéséhez szükséges. Minden tagállam a jegyzett tőkéből való részesedése arányában és a bank által meghatározott (a bank ezen kötelezettségeinek teljesítéséhez szükséges) pénznemekben köteles ezt a befizetést teljesíteni.

A statútum szerint a tagállamok csak az általuk befizetett jegyzett tőkéért felelnek. Új államok tagfelvétele természetesen a jegyzett tőke emelését vonja maga után, ami az új tagok által befizetett összegnek felel meg. A tagállamok által jegyzett tőkét nem lehet átutalni és zálogba adni.

2. AZ EIB STRATÉGIAI IRÁNYELVEI

Az elmúlt évtizedben jelentősen kibővült az EIB tőkepiacokon való működése és az általa kínált pénzügyi eszköztár. Az európai integráció gazdasági fejlődésének elősegítése mellett egyre újabb kihívásokkal kellett az EIB-nek szembenéznie. Az 1990-es évek folyamán az EIB-nek komoly támogatást kellett nyújtani a Gazdasági és Monetáris Unió, azon belül is az euró bevezetésének az elősegítéséhez.

Ezzel az első számú kihívással egy időben jelentkezett az Európai Unióhoz csatlakozni kívánó volt szocialista, közép- és kelet-európai országok gazdasági támogatása, amelynek az volt a célja, hogy ezen országok hamarabb és súrlódás mentesebben tudjanak áttérni a szocialista tervgazdaságról a piacgazdaságra. A hagyományos működési területén is egyre nagyobb teher nehezedett a bank vállára a 90-es években. A gazdasági növekedés megtorpanása miatt új, megoldandó feladatokkal szembesült a gazdasági fejlődés, a foglalkoztatás és a humán tőke hatékonyabb kihasználásának a területén.

2000-ben Igazgató Tanács javaslatára, a Kormányzótanács elfogadott egy aprólékosan kidolgozott stratégiai csomagtervet, amely az EU pénzügyi intézménye, mint hitelező számára kijelöli azokat az irányelveket, amelyek a leghatékonyabban hozzájárulnak az EU hosszú távú projektjeinek a megvalósításához. A stratégiai keret-egyezmény alapján, a bank továbbra is az EU átlagnál fejletlenebb, periférikus területeire fogja összpontosítani forrásait. *A bank elsőrendű célkitűzései közé tartozik az európai integráció régióinak gazdasági konvergenciája.* Az EIB forrásai kihelezésénél különös gondot fordít arra, hogy olyan területek részesüljenek a kedvezményes hitelekkel, amelyek strukturális nehézségekkel küzdenek, ahol a termelési szerkezet megváltozása miatt (gazdaságtalan termelőágazatok leépítése) az átlagosnál jóval magasabb a munkanélküliség. Az EIB az Európai Unióhoz csatlakozni kívánó országokat is hatékonyan fogja támogatni a jövőben.¹ Ezt a támogatást az EU

¹ <http://www.eib.org/about/objective/>

többi intézményével, a többi multilaterális pénzügyi intézettel és a Nemzetközi Bank Szövetséggel együttműködve képzeli el.

Az európai gazdasági növekedést és a munkahelyteremtést megcélzó Amszterdami Speciális Akció Program kivitelezésével párhuzamosan, a bank továbbra is támogatni szándékozik a Közösség prioritásait, mind a tagállamokban, mind pedig az újonnan csatlakozott országokban. A prioritások közé tartozik a transz-európai közlekedési úthálózat, az energia és telekommunikációs hálózatok fejlesztése, az ipar versenyképességének növelése, a kis- és középvállalatok támogatása, a környezetvédelem, valamint az energiakímélő technológiák terjesztése.

Az EIB széleskörű feladatainak ellátása érdekében szorosabb kapcsolatokat kíván kialakítani az európai bankszférával. Ezt kívánja a szubszidiaritás elve, amely a döntéshozatalt a kivitelezés helyi szintjére delegálja.

A közép- és kelet-európai piacok internacionalizálódása a versenyképes, tőke intenzív termékek térnyerésével párhuzamosan valósul meg.

A Gazdasági és Monetáris Unió keretein belül, a pénzügyi szektor integrációja megkönnyíti és szélesíti a befektetők kedvezményes hitelforráshoz jutásának lehetőségeit. Ebben a változó környezetben az EIB továbbra is speciális szerepet tölt be a működő tőke beruházások növelésével (hosszú távú finanszírozások, a köz- és a magánszféra közti kapcsolatok szélesítésével - PPP). A bank csak a hosszú életciklussal kecsegtető projekteket támogatja.

A kis- és középvállalatoknak nyújtott hitelek tekintetében, a banki szférával egyre szorosabb kapcsolatokra való törekvés mellett, az EIB-nek az a szándéka, hogy hatékony marketing-eszközökkel és az eljárási-mechanizmusok egyszerűsítésével szélesíteni tudja kölcsönnyújtási lehetőségeit. Az EIB jó hírnevű pénzügyi intézmények bevonásával a finanszírozási eszköztárának diverzifikációján dolgozik. A finanszírozási eszköztár szélesítése az Európai Beruházási Alapra is kiterjed, amely együtt dolgozik az EIB-vel az Európai Technológiai Alap megvalósításán, amely alap a technológiaorientált kis- és középvállalatokat látná el speciális kockázati tőkealapokkal.

Mint az Európai Unió strukturális politikája iránt elkötelezett intézmények, az EIB és az Európai Tanács szorosan együttműködnek azokon a területeken, ahol a bank regionális fejlesztésre szánt kölcsöneit az unió költségvetéséből fedezik. A bank erősíteni szeretné részvételét a strukturális politika műveleteinek előkészítésében és lebonyolításában, hogy optimális egyensúlyt érjen el a költségvetési és a banki szféra forrásai között és biztosítani tudja a két hitelforrás ésszerű felhasználását.

Annak érdekében, hogy a bank a leghatékonyabban elősegíthesse az unió célkitűzéseit, egy olyan több évre szóló operációs tervet dolgozott ki, amely az elért teljesítmények mérésére és ezek felülvizsgálatára irányul.¹

2.1. Az Amszterdami Speciális Akció Program (Amsterdam Special Action Programme ASAP)

Ez a program válasz volt az Európai Tanács növekedésről és foglalkoztatásról szóló 1997-es júniusi határozatára. Az ASAP lehetővé tette az EIB számára, hogy plusz feladatokat vállaljon a gazdasági növekedést elősegítő addicionális források mobilizálására illetően.

¹ European Investment Bank Annual Report 2002.

A három éves program, ami 1997 szeptemberétől 2000 végéig tartott, három fontos összetevőből állt. A leginnovatívabb alkotóelemnek számító „SME Window”-nak, (szó szerinti magyar fordításban „kis- és középvállalati ablak”) az volt a feladata, hogy az erős növekedési potenciállal rendelkező, fejlett technológiájú kis- és középvállalatok finanszírozását újabb kockázati tőke eszközökkel lássa el. Az EIB ezt a finanszírozási formát a hagyományos globális kölcsönök mintájára alkalmazta szoros együttműködésben az Európai Beruházási Alappal, valamint a tagországok pénzügyi intézményeivel. A tagállamok bankjainak és egyéb pénzügyi intézményeinek a bevonása multiplikátorként szolgál az EIB működésében.

A globális kölcsönöknek, valamint az EIB elkötelezettségének az innovatív kis- és középvállalatok iránt az a célja, hogy létrehozzanak egy pan-európai kockázati tőke piacot. Az Európai Tanács bécsi csúcstalálkozója (1998. december 11-12.) további ösztönzést adott a kezdeményezésre azáltal, hogy felkérte a bankot a kockázati tőke műveletek kiszélesítésére.

Az ASAP második eleme újabb bankhiteleket irányzott elő a munka-intenzív beruházásokra, így például az egészségügy, az oktatás, valamint a városi környezet javítására. A program harmadik eleme a környezetvédelem és a transz-európai hálózatok kiépítésének finanszírozását lehetővé tevő EIB hitelek növelésére koncentrált.

2.2. Az „Innováció 2000” kezdeményezés

A bank Kormányzótanácsa 2000. június 5-én jóváhagyta az Innováció 2000 Kezdeményezést. A Kezdeményezés az alábbi területekre terjed ki:

- emberi erőforrás fejlesztés: iskolák, főiskolák, egyetemek számítógépekkel való ellátásának finanszírozása
- kutatás és fejlesztés: az állami és magánszektor kutatási programjainak, a K+F területén történő vállalati beruházások, a kutatás-infrastruktúra társfinanszírozása
- az innováció terjesztése: az on-line egészségügyi ellátási szolgáltatások és az IT használatának finanszírozása
- a kis- és középvállalkozások, valamint a vállalkozói szellem fejlesztése: az innovatív kis- és középvállalkozások fejlesztésének kockázati tőkével való megerősítése, tudományos parkok és vállalati inkubátorházak támogatása és a mikrovállalkozások üzleti igényeinek megfelelő új termékek beindítása.

3. FŐBB EIB-HITELTÍPUSOK

Az EIB alapvetően olyan egyedi beruházásokat finanszíroz, amelyek az unió érdekeit szolgálják, továbbá megfelelnek a gazdaságossági és megtérülési követelményeknek, valamint az EIB egyéb hitelvizsgálati feltételeinek. A finanszírozandó programok várható projektköltsége legalább 40 millió euró, tehát minimum 20 millió euró kölcsönt nyújt az EIB közvetlenül.

Mivel az EIB csak nagy beruházásokat finanszíroz közvetlenül, viszont jelentős igény mutatkozik a kisebb volumenű beruházások finanszírozására is, az EIB kialakította a globális kölcsönök, a gyakorlatban a hitelkeretek rendszerét. Első lépésként az EIB teljes körűen megvizsgálja az érdeklődő kereskedelmi bankok hitelállományának minőségi adatait, hitelnyújtási stratégiáját, valamint hitelbírálati rendszerét. A vizsgálatoknál különös hangsúlyt fektetnek az ügyfélminősítés, valamint a kockázatkezelés szabályzatára.

A kiválasztott bankoknak hitelkeretet biztosít a bank, amelyeket a kereskedelmi bankok alkölcsönökként helyeznek ki a hitel végső kedvezményezettjei, a kis- és középvállalkozások számára. Ebben a rendszerben az EIB csak a kereskedelmi bankokkal áll hitelviszonyban, tehát a végső kedvezményezett esetleges nemfizetésének kockázatát nem az EIB hanem a kereskedelmi bankok viselik. Ennek ellenére főként a kapcsolatok elején az Európai Beruházási Bank egyenként megvizsgálja a hitelkérelmeket és dönt azok jóváhagyásáról.

A globális kölcsönök esetén az alkölcsön összege általában 20 ezer és 12,5 millió euró között mozoghat.

Az Európai Beruházási Bank csak kiegészítő forrásokat nyújt, vagyis a kölcsönnyújtás egyik feltétele, hogy csak a projektköltség 50%-át finanszírozza. A másik 50% a saját forráson kívül természetesen tartalmazhat más hosszú lejáratú hitelforrást is. Az EIB-nek széles körű együttműködési rendszere van, és gyakran folytat társfinanszírozást más, elsősorban nemzetközi bankokkal és projektfinanszírozó intézményekkel, mint például a Világbank, az EBRD, illetve az EU különböző alapjaival. A hitelkeretektől nyújtott úgynevezett alkölcsönök esetén a kereskedelmi bankok saját forrásaikból is nyújthatnak további kölcsönöket, csökkentve ezzel a kölcsön végső felhasználója által ténylegesen biztosítandó saját forrás arányát.

A kölcsönök feltétele a megfelelő beszerzési eljárás alkalmazása, amely alapvetően projektfüggő. Az EIB az Európai Unió megfelelő beszerzési szabályait, illetve a nemzetközi gyakorlatban kialakult eljárásokat alkalmazza, alapelve a versenyeztetés. A magánszektorban nyújtott, illetve a hitelkereten keresztül folyósított kisösszegű kölcsönöknél gyakorlatilag nem szabályozott a beszerzés, viszont bizonyos határértékek felett és az állam, illetve szervezetei által felhasznált kölcsönök esetén munkák, áruk és szolgáltatások beszerzésekor előírják a nemzetközi versenytárgyalást, illetve az EU hivatalos lapjában, az „Official Journal”-ban való megjelentetést.

4. AZ EIB EDDIGI MAGYARORSZÁGI TEVÉKENYSÉGE

Az EIB Igazgatótanácsa 1989. november 29-én döntött a Közép- és Kelet Európa felé történő nyitásról és felhatalmazta a menedzsmentet, hogy első lépésként három éves időintervallumban 1 milliárd ECU hitelt nyújtson saját forrásaiból Magyarországnak és Lengyelországnak különféle programok finanszírozására. Az EIB az első, a felek közötti pénzügyi együttműködésre vonatkozó keret-megállapodást a Magyar Nemzeti Bankkal írta alá 1990 júniusában.

Az EIB klasszikus partner az infrastrukturális projektek szinte mindegyikében, legfőképp azokban, amelyek uniós segélyben részesülnek. Az együttműködés az alábbi területeken a legjellemzőbb:

- a környezetvédelmi hiányosságok (szennyvíz, csatornahálózat kiépítése) felszámolása
- a vasúti infrastruktúra fejlesztése
- a közutak útburkolatának megerősítése, tengelyterhelésének növelése
- az autópályák és gyorsforgalmi utak, városi elkerülő szakaszok finanszírozása
- légi közlekedéssel kapcsolatos beruházások.

2. táblázat
Az EIB által finanszírozott magyarországi projektek¹

Kölcsönfelvevő	A projekt célja	Aláírás éve	Összeg (M EUR)
MVM	Hálózatfejlesztés	1990	15
MATÁV	Távközlés fejlesztése	1990	80
Inter-Európa Bank	Hitelkeret	1990	25
MVM	Gázturbina-beruházás	1991	35
MNB	Hitelkeret	1991	80
Magyar Állam	Közúti program	1992	50
Magyar Állam	Légiközlekedés fejlesztése	1992	20
Magyar Állam	Közúti program	1993	72
MVM	Hálózatfejlesztés	1993	20
OTP	Önkormányzati infrastruktúra fejlesztése	1994	40
MATÁV	Távközlés fejlesztése	1994	100
K&H, IGN, BA-CA, Inter-Európa, Raiffeisen, OTP	Hitelkeret	1995	190
MATÁV	Távközlés fejlesztése	1995	50
ÉKMA	M3 autópálya (I. szakasz)	1996	95
MVM	Erőműberuházás	1997	35
Magyar Állam	Vasúti pályarekonstrukció	1998	60
MOL	Kőolajfinomító program	1998	125
BKV	DBR-Metró	1998	50
Fővárosi Önkormányzat	Környezetvédelmi és infrastrukturális program	1998	110
K&H Bank	Hitelkeret	1998	30
DENSO	Ipari beruházás	1999	35
Raiffeisen Bank	Hitelkeret	1999	30
Debreceni Kombinált Ciklusú Erőmű	Hőerőmű beruházás	1999	15
BORSODCHEM	Független ipari erőmű létesítése	1999	20
BA-CA	Hitelkeret	1999	20
MOL	Kőolajfinomító program	1999	50
Hypo Vereinsbank Rt.	Hitelkeret	2000	40
Debreceni Kombinált Ciklusú Erőmű	Hőerőmű beruházás	2000	20
MOL	Olaj- és gázrendszer fejlesztése	2000	100
SANYO Hungary	Ipari beruházás	2000	60
K&H Bank	Hitelkeret	2000	20
Összesen:			1 692

¹ Hegedűs Ágnes – Horváth József – Tarján Éva: Együttműködés a nemzetközi fejlesztési intézményekkel, Bankszemle, 2000/1-2. szám 55. oldal.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Európai Közjog és Politika szerkesztette Kende Tamás, Osiris Könyvkiadó Budapest, 1998.

PALÁNKAI TIBOR: Az európai integráció gazdaságtana, IV. kiadás, Aula Kiadó 1999.

Annual Report European Investment Bank 2004.

40 years' activity 1998, European Investment Bank